

23. NIMEUURIJATE KONGRESS TORONTOS

Rahvusvahelise onomastikateaduste nõukogu ICOS (*The International Council of Onomastic Sciences*) üks ülesandeid on korraldada üleilmset nimeuurijate kongressi. Seekordne, 23. kongress toimus Kanadas Torontos Yorki Ülikoolis 17.–22. augustil 2008. Nimeuurijate kongressidega alustati juba 1938. aastal Pariisis ja neid peetakse üle kolme aasta.

Kongressi ametlikud keeled on inglise, prantsuse ja saksa. Kui aga need keeled pole ametlikud riigis, kus kongressi peetakse, kuuleb rohkem ettekandeid ka rahvuskeeltes. Nii peeti Pisas palju ettekandeid itaalia keeles ja Santiago de Compostelas hispaania keeles.

Toronto kongressil olid teemadest enim esil nimed kontaktsituatsioonis, mitmekeelses, mitmekultuurilises ja mitmerahvuselises maailmas (vt <http://icos2008.yorku.ca/>). Neljal päeval jõuti kuues paralleelses sektioonis kõnelda ja arutleda kahekümnel teemal. Räägiti koha- ja isikunimedest, vähemusrahvaste nimedest, äri- ja tänavanimedest, juutide nimedest, Kanada kohanimedest, nimedest kirjanduses ja viipekeeles, mägede nimedest, nimede seostest kartograafia, hariduse ja sotsiaalse ümbrusega, nimeteooriast, terminoloogiast. Samuti tutvustati loomisel olevat ülemaailmset nimeteaduse bibliograafilist andmebaasi ning sai ülevaate maailmas kolme viimase aasta jooksul välja antud nimeteaduslikest raamatutest.

Osavõtjaid oli 193 neljakümnelelt maalt, sh kuus eestlast. Kokku peeti 161 ettekannet. Plenaarettekande pidas André Lapierre (Ottawa Ülikool, Kanada), Lynn Peplinski ja Sheila

Oolayou (Inuit Heritage Trust, Kanada) ja Adrian Koopman (KwaZulu-Natali Ülikool, Lõuna-Aafrika Vabariik).

André Lapierre'i ettekanne käsitles Kanada erinevaid nimekihistusi. Kõige vanem kihistus on indiaani keeltest (sh kadunud keeltest) pärinevad kohanimed. Kui 1534. aastal algas kolonisatsioon, töid tulijad kaasa portugali-, baski-, hispaania- ja prantsuskeelseid, XIX sajandil ingliskeelseid kohanimesid ja nimetamistavasid. Postkoloniaalsel ajastul tulid saksa- ja poolakeelsed ning skandinaavia päritolu nimed. Tänapäeval on jälle populaarseks muutunud indiaani kohanimed.

L. Peplinski ja S. Oolayou ettekanne käsitles inuiti kohanimesid, mis on alles viimasel ajal jõudnud Kanada kaartidele ja andmebaasidesse ning ootavad ametlikku staatust. Põhjuseks on kanadalaste varasem ettekujutus, et nii põhjas, nagu on Nunavuti provints (*Nunavut* 'meie maa'), ei ela ühtegi inimest ega toimu midagi. Tegelikult moodustab Nunavuti provints 1/5 Kanada pindalast ja 85% selle provintsi elanikest on inuitid. Inuitidel on tuhandeid kohanimesid, mida on tähtis tunda, sest nimed annavad edasi informatsiooni elukeskkonna kohta ja seostuvad elustiiliga.

A. Koopman rääkis Lõuna-Aafrika XX sajandi nimeuurimisest. 1981. aastal loodi Lõuna-Aafrika nimeuurimise selts ja mõni aasta hiljem oma ajakiri. Pikalt arutleti, mis keeltes anda välja ajakirja, kui riigis on 11 ametlikku ja 21 mitteametlikku keelt, mille kõnelejad üksteisest aru ei saa. Lõpuks otsustati inglise keele kasuks. Uurimisteema-

dest on esindatud kõik mis praegu maailma nimeuurimiseski. Meelde jäi professori rõõm sellest, et kohalikud omakeelsed uurijad on nimeuurimisega tegelema pääsenud ning huvitavat materjali maailmale tutvustama hakanud.

Ühe olulisema teoreetilise ettekande pidasid Terhi Ainiala (Kodumaa Keelte Uurimiskeskus, Helsingi) ja Elwys De Stefani (Berni Ülikool, Neuchâtel'i Ülikool), kes rõhutasid, et nimeuurimine peaks rohkem arvestama tänapäevase keeleteaduse uurimissuundi (vestlusanalüüsi, sotsiolingvistikat) ja koguma nimeandmeid kõnelemissituatsiooni arvestades ning salvestades. Näiteks on Helsingi Ülikooli tudengid peamiselt T. Ainiala juhendamisel juba mitu aastat kogunud andmeid oma uurimistööde jaoks, mille materjaliks on tänapäeva linnakeskkonnas kasutatavad nimed. Terhi Ainiala ja Jani Vuolteenaho (Helsingi Ülikool) pidasid ettekande XX sajandi alguse Helsingi kohanimedest, millele annab vürtsi Helsingi kõnekeel.

Briti nimeuurija Richard Coates (Lääne-Inglismaa Ülikool) oli koostanud ülevaate Suurbritannia esimeste, XIX sajandi alguse raudteevedurite nimedest. Kronoloogilise nimekirja alusel näitas ta, kuidas arenes täiesti uue objektiliigi nimetamine. Esimeste vedurite nimed olid võrdlused või metafoorid objekti enda olemuse kohta. Sellega paralleelselt hakkasid nimed üsna varsti väljendama objekti kiirust või jõudu. Kui vedureid sai rohkem, hakati neile andma kohanime sisaldavaid nimesid ja isikunimesid. Isikunime alustena tulid korraga käbele kas konstruktori nimi või pühendusnimed väepealikele, poliitikutele jne.

R. Coates väitis, et analoogselt arenevad nimeandmispõhimõtted ka teiste nime vajavate objektide puhul. Ka ühte liiki kohtade nimed tekivad esialgu tihedas seoses objekti olemusega, nime-tavad seda, mida võib kohapeal näha.

Kui nimeobjekte tuleb juurde kiires tempos, nagu on juhtunud tänavanimedega, siis võetakse kasutusele muud võimalused. Esmalt tulevad metafoorsed nimed, seejärel possessiivsed nimed. Varsti muutuvad eelistatuks pühendusnimed ja lõpuks täiesti arbitraarsed nimesarjad. Samasuguse onomastilise arengu piltlikkusest arbitraarsusele on R. Coatesi meelest läbi teinud ka rokkansamblite nimed.

Põlisrahvaste nimed. Ian D. Clark (Ballarat' Ülikool, Austraalia) on uurinud Victoria osariigi aborigeenide kohanimesid ja nende ümbere nimetamist. Tüüpiline on juhtum, kui sissetulijad on andnud kohale oma nime, teadmata midagi põlisrahvaste nimedest. Praegune ametlik poliitika ongi tunnustada ühel kohal kahte nime, kuid veel ei nähta võimalust tunnustada mitut põliskeelset nime.

Kaisa Rautio Helander (Saami Kõrgkool, Guovdageaidnu) rääkis saami kohanimedele norrastamisest, mis algas 1870. aastatest, kui Norra andis välja maaomandi seaduse, mille järgi sai kohal olla vaid norrakeelne nimi. Seni ni vaid suulises pruugis olnud saami nimesid hakati tõlkima, mugandama või muul moel norra keelde väänama.

Guy Puzey (Edinburghi Ülikool) kõneles ohustatud keelte lingvistilise maastiku loomisest kaks- või mitmekeelsete siltide abil. Mitmekeelsed sildid on üks populaarseid võimalusi elavdada regionaal- või vähemuskeeli. Esi-neja võrdles kahte juhtumit: Põhja-Norras saamlaste alal näeb mõni kakskeelsetes siltides vähemuste õiguste edendamist, aga teised provokatsiooni. Šveitsi itaaliakeelses kantonis Ticinos aga ei nähta ainuüksi kohalikus murdes siltides rahvasterviklusele mingit ohtu.

Ungari kohanimeuurija Erzsébet Győrffy ettekanne „Vanad Ungari hüdronüümid mitmekeelsel Pannoonia madalikul” jäi meelde uurituse taseme-

ga: kuidas oli eraldatud erinevatest keeltest pärinevad nimekihistused sellel tänapäevalgi mitmekeelsel alal. Viimase 1100 aasta jooksul tekkinud jõe-nimede hulgas leidub nii ungari, slaavi, saksa kui ka türgi päritolu nimesid. E. Györffy metoodikas on oluline nende küllaltki noorte hüdronüümide objektiivne uurimine, nimede semantilise motiveerituse selgitamine ja erinevate lähtekeelte nimeandmispõhimõtete võrdlemine.

Laimute Balode (Läti Ülikool, Helsingi Ülikool) rääkis liivi keelest ja Läti liivikeelsetest kohanimedest. Ta pööras eriti tähelepanu Vidzeme ja liivlaste asuala läänemeresoome päritolu kohanimedele. Enim läänemeresoome päritolu nimesid on jõgede ja järvede nimede hulgas, liivlaste aladel on liivi keelest pärit asustusnimed ja mikrotoponüümid.

Eesti nimeuurijate ettekannetest. Marit Alas kõneles Põide kohanimede muutumisest, rõhuga sotsiolingvistikul teguritel. Mariko Faster vaatles eesti asustusnimede lühendamistendentsi, mis on erandlik teiste läänemeresoome keelte kontekstis ja mille üks arvatavaid põhjustajaid on omastavas käändes järelkomponendi semantilise funktsiooni kadumine. Annika Hussar vaatles Eesti eesnimemoe muutumist XIX sajandil ja selle rahvusvahelisi mõjutajaid. Marje Joalaid tegi ettekande läänemeresoome isikunimesufiksitest. Tema ettekandes võis märgata seni vähe käsitletud uurimisteema avanemist: kuidas etümoloogiliselt sama päritolu sufiksivõrdlused avalduvad eri läänemeresoome keeltes ja milliste erinevat päritolu nimede ning nimemuganduste juures on need produktiivsed. Peeter Päll kõneles ajalooliselt Eesti mitmekeelsest tänavanimedest, erilise rõhuga juhtumitel, kus tänava kinnistunud erikeelsed nimed on olnud erinevat päritolu. Evar Saar kõneles Võrumaa

nooremas (etümoloogiliselt läbipaistvas) kohanimistuses kõige kasutatavamaist nimeandmispõhimõtetest, vaa-deldes lähemalt tüüpilisi olukordi, kus nime keeleline sisu ja nimeandmispõhimõte ei ole vastavuses.

Muud nimed. Läti isikunimeuuriija Renāte Siliņa-Piņķe paistis silma teemaga, mis peaks huvi pakkuma ka Eesti nimeuurijatele. Ettekandes „Riia XV sajandi käibenimed” tutvustas ta linna registrites esinevate ristinime-muganduste statistikat ajavahemikust 1405–1475. Loendatud oli üksnes ülem-või keskkihti liigitatud annetajate nimesid. Alamsaksakeelsesesse dokumenti kantud käibenimede sagedus-loendit võrdles R. Siliņa-Piņķe teiste hansalinnade sarnaste uurimistule-mustega. Kui võrrelda Riia XV sajandi nimemoodi lõunaesti varauusaegse talupojanimistuga, mis kajastub muu-hulgas ka vanemates talunimedes, siis üllatab eelkõige nimemoe ülevõtmise komplekssus.

Ärinimede (ehk firmade, ettevõtete, kaubamärkide või brändide nimede) uurimine on moodsaim onomastika-suund. Viipekeele nimede uurimine ja ka korraldamine on väga põnev vald-kond, millest rääkis Philip Matthews (Uus-Meremaa). Koduloomadele nime andmise strateegiatest, eriti nimede laenamisest rääkis Katharina Leibring (Keele ja Folkloori Instituut, Rootsi). Ettekanne kulinaarsetest toponüümi-dest ehk Põhja-Ameerika toiduresepti-des sisalduvatest kohanimedest jäi kahjuks ära. Ent pelk teema mainimi-negi, tegelikult kõigi nende teemade üle mõtisklemine annab aimu, kui mit-mekesine on nimeuurimise maailm.

Tuleval korral, aastal 2011 saavad maailma nimeuurijad kokku Barcelo-nas.

MARIKO FASTER,
EVAR SAAR

KRIITIKA JA KIRJANDUSTEADUS VENE EMIGRANTIDE KULTUURIS

26.–28. septembrini 2008 toimus Tartu Ülikoolis vene kirjanduse õppetooli korraldatud rahvusvaheline konverents „Kriitika ja kirjandusteadus vene emigrantide kultuuris”.¹ Konverentsil esinesid vene ja eesti kirjanduse uurijad Eestist, Leedust, Venemaalt ja Iisraelist.

Alla Gratšova (Peterburi, Venemaa TA Vene Kirjanduse Instituut) ettekanne tõestas, et kirjandusreformaatori ning rahurikkuja Aleksei Remizovi 1940. ja 1950. aastate loomingu käsitlemine pagulaskriitikas kujunes põnevaks päevakajaliseks poleemikaks vene kirjanduse arenguteede üle. Remizovi teoste arvustustes kerkib üles ka autori „arhailise novaatorluse” probleem ja küsimus, kas tema looming üldse kuulub vene kirjanduse klassikasse.

Tatjana Tsarkova (Peterburi, Venemaa TA Vene Kirjanduse Instituut) kõneles oma ettekandes „Valentina Sinkovitš – luuletaja, kriitik, memuarist, kirjastaja” emigrantide „teise laine” literaadist, kes deporteeriti 1942. aastal „ostarbaiterina” Saksamaale, 1950. aastal aga siirdus USA-sse Philadelphiasse, kus töötas bibliograafina. Sinkovitš kirjutas luuletusi juba lapsena, kuid avaldas neid esmakordselt alles 1973. aastal pagulasajakirjas Перекрестки. Kümme aastat hiljem sai temast almanahi „Встречи” toimetaja. Ettekande keskmes oli Sinkovitši senitundmatu kirjavahetus pagulaskriitik Boriss Filippoviga, kus antakse üsna irooniline hinnang vene „teise laine” pagulasluulele.

Vladimir Belouss (Peterburi Ülikool) tutvustas tuntud pagulaskriitiku R. Ivanov-Razumniki (kodanikunimega Ra-

zumnik Ivanov) 1942. aasta sõjapäevikut, mis asub Amhersti kolledži arhiivis ja ilmub peatselt. Kahjuks on suur osa kriitiku arhiivist eraisikute käes, kes ei soovi, et uurijad sellega tegeleksid.

Tatjana Dvinjatina (Peterburi, Venemaa TA Vene Kirjanduse Instituut) oli pühendanud oma ettekande Ivan Bunini kirjavahetusele Bulgaarias elanud vene päritolu kultuuriloolase, medievisti ja kirjandusteadlase Pjotr Bicilliga. Kirjavahetus algab 1931. aastal ja on seotud probleemiga, et Bunin oli küll esitatud Nobeli auhinna kandidaadiks, kuid väljaspool vene keeleruumi teda veel eriti ei tuntud: puudusid tõlked ja käsitlused teistes keeltes. Sofia Ülikooli tollane kuulus professor Bicilli sai tulevase nobelisti üheks tutvustajaks Euroopa lugejale. Tema töö oli tulemuslik: Ivan Buninile määrati 1933. aastal Nobeli auhind.

Fjodor Vinokurov (TÜ) tutvustas Johannes Semperi esseid, milles käsitletakse Andrei Belõi loomingut. Uurija arvates kajastab see, kuidas Semper käsitleb Belõi isiksust ja loomingut, igipõlist vastasseisu ida ja lääne vahel. Belõi lülitamine Lääne-Euroopa sümbolismi konteksti oli Semperi kindel seisukoht, mis tulenes sellest, et ta käsitles vene sümbolismi üldeuroopaliku kirjandus- ja kultuurirotsessi osana.

Eduard Vaisbandi (Jeruusalemma ülikool) ettekanne käsitles Vladislav Hodassevitši luuletuse „Ballaad” (1921) retseptiooni vene pagulaskriitikas. „Ballaad” ilmus kirjaniku kõige viljakamal loomeajal ja äratas suurt tähelepanu juba ilmumisajal kui omamoodi loominguiline manifest. Luuletus kõlas kaasa ka lugejaskonna meeleolude ja ootustega traagiliste sündmuste poolest rikkal 1921. aastal. Pagulaskriitika vastukajad „Ballaadile” valgustavad

¹ Konverents korraldati baasfinantseeritava teema „Vene kogukonna kultuur Eestis rahvusvähemuste ja rahvuskultuuri paradigmas XIX–XX sajandi algul” raames.

Hodassevitši küpse luule arengut, selle sisemisi vastuolusid ja autori kujunemist Aleksandr Bloki mantlipärijaks vene luules.

Janika Kronberg (Eesti Kirjandusmuuseum) tutvustas Anna Ahmatova ja Boriss Pasternaki loomingu käsitlemist eesti pagulaskriitikas. Eesti pagulasväljaannetes ei kirjutata ju eriti palju vene kirjandusest. Siiski on välismaal Marie Underi tõlkes ilmunud A. Ahmatova „Reekviem” (New York, 1967) ja Artur Adsoni tõlkes „Doktor Živago” (Stockholm, 1960). Doktor Živago luuletused on tõlkinud Marie Under. Vene kirjanduse vastu tundis teatud huvi ka eesti pagulaste noorem põlvkond. Kuid erinevalt vanemast põlvkonnast ei osanud nad vene keelt ja seetõttu olid näiteks ajakirjas Mana ilmunud Jevgeni Jevtušenko „Ennatlikud memuaarid” tõlgitud mitte vene, vaid hoopis saksa ja prantsuse keelest (tõlkija Ivo Iliste).

Konstantin Polivanov (Moskva, Venemaa Riiklik Humanitaarinstituut) tutvustas vene pagulasväljaannete hinnanguid Boriss Pasternaki „Doktor Živago” esmapublikatsioonile, mis ilmus 1957. aastal Itaalias. Romaani esimesed venekeelsed retsensioonid ilmusid ajalehtedes Русская мысль ja Новое русское слово, autoriteks emigrantide teise laine esindajad. Suurt rolli Pasternaki tutvustamisel välismaal elavatele venelastele mängis aastatel 1957–1959 Müncheni ajakiri Грани. Pasternakist, tema romaanist, kirjniku saatusest Nõukogude Venes kirjutati palju Münchenis asunud NSVL Uurimise Instituudi väljaannetes. 1962 ilmus selle instituudi väljaandena Boriss Pasternakile pühendatud artiklilooming, mis pani aluse kirjniku loomingu teaduslikule uurimisele.

Aleksandr Danilevski (TLÜ) tutvustas Boriss Dikoj 1930. aastate alguses loodud jutustust „Uuenenud igatsus”. Dikoj (vn ’metsik’ murdeline variant) on noorpõlves Tartus elanud Prantsuse

Vastupanuliikumise kangelase Boriss Vilde pseudonüüm. Tema jutustuse süžees on palju ühist Vladimir Nabokovi jutustusega „Kangelastegu”, mis 1930–1931 ilmus ajakirjas Современные записки. Ettekande autor kinnitas, et Boriss Vilde ei olnud Nabokovi teost lugenud. Kuid loo faabula võis olla tal le tuttav tol ajal tegutsenud Poetide Klubi kaudu, mida juhatas luuletaja, kriitik ja tõlkija Mihhail Gorlin. Klubi tööst võtsid osa nii Vladimir Nabokov kui ka Boriss Vilde.

Rein Veidemanni (TLÜ) ettekanne käsitles eesti kultuuri kuvandit pagulaskriitikas, eelkõige ajakirjade Tulumuld ja Mana näitel. Kõneleja täpsustas mõistet „emigratsioon” eesti kultuuri kontekstis, rõhutades, et õigem on kõnelda pagulaste, põgenike kultuurist.

Pavel Lavrinetsi (Vilniuse Ülikool) ettekanne käsitles Poolas ilmunud venekeelset kriitikat vene luule antoloogiale „Ankur” („Якорь”; ilmunud 1935 Pariisis). Kõneleja arvates oli antoloogial ja selle kohta ilmunud kriitikal eriline koht vene emigrantide luules, teravdades põlvkondadevahelist konflikti ning provintsi ja pealinna vastasseisu.

Andrei Nemzer (Moskva Kõrgem Majanduskool) analüüsis oma elu viimased 15 aastat Eestis elanud David Samoilovi luuletust „Severjanin” („Северянин”; e.k ’põhjamaalane’). Ühe luuletuse analüüs kujunes omamoodi üldistuseks reminestsentside poeetika kasutamisest Samoilovi luules, kes viitab sageli teiste poetide tekstidele. „Severjaninis” on viidatud autoriteks Igor Severjanini kaasaegsed Aleksandr Blok ja Vladimir Majakovski.

Sergei Kibalnik (Peterburi, Venemaa TA Vene Kirjanduse Instituut) kõneles Gaito Gazdanovi Nikolai Gogoli kohta kirjutatud artiklitest. Literaadi Gogoli-käsitlus langeb paljuski kokku Vassili Rozanovi omaga, samuti Lev Šestovi käsitlusega. Uuri ja arvates on siin tegu eelkõige sarnase maailma-

nägemisega, Gazdanovi sümpaatiaga vene eksistentsialistliku traditsiooni vastu.

Mihhail Lotman (TÜ, TLÜ) väitis oma ettekandes Jossif Brodskist kui kriitikust, et kriitilistes esseedes kasutas Brodski kõige sagedamini autometa-kirjeldusi. Kõneleja rõhutas, et Brodski ei olnud kirjanduskriitik selle mõiste ameerikalikus tähenduses. Brodski esseed jätkavad vene kirjanduskriitika traditsiooni, mille peaeesmärgiks on elu muutmine, mitte kunstiteose keele ja stiili analüüs.

Ka Vadim Semjonovi (TÜ Narva Kolledž) ettekanne käsitles Jossif Brodskit kriitikuna: see oli pühendatud tema esseistika poeetikadiskursusele. Esineja jõudis järeldusele, et Brodski värsikäsitus on ühtaegu järjekindel ja vasturääkiv. Ühelt poolt on poet järjekindel oma sõnakasutuses, ta püüab mõisteid ja termineid kasutada süsteemselt. Teiselt poolt ei võimalda kontekst, milles neid mõisteid kasutatakse, luua ühemõttelist semantikat. Kuid tervikuna moodustab autori poeetikakäsitus ühtse dialektilise süsteemi.

Tatjana Misnikevitš (Peterburi, Venemaa TA Vene Kirjanduse Instituut) ja Lea Pild (TÜ) käsitlesid Igor Severjanini tõlget Henrik Visnapuu luulekogust „Amores”. Oma Eesti-perioodil hakkab Severjanin tasapisi eemalduma modernistlikust poeesiast ja pöörab nüüd rohkem tähelepanu vene luule klassikalisele traditsioonile. Visnapuu poeesias näeb ta omaenda luuletee ja paljuski kogu vene modernismi poeetiliste võtete kordamist. Ühelt poolt suhtub ta sellesse teatava iroonia ja enese-

irooniaga, teiselt poolt aga ka omamoodi nostalgiaga: „Amorese” tõlkija ei ole ju kunagi eitanud oma varasemat luulet.

Oleg Lekmanov (Moskva Ülikool) kõneles luuletaja Irina Odojevtseva mälestusteraamatu „Neeva kallastel” episoodidest, mis on seotud Anna Ahmatovaga.

Roman Voitehhovitš (TÜ) püstitas probleemi Marina Tsvetajeva sidemetest vene formalistidega, nende tööde hindamisest poetessi proosas ja kirjavahetustes. Tsvetajeva oli kohtunud Viktor Šklovski, Boriss Tomaševski ja tõenäoliselt ka Roman Jakobsoniga, ta oli arvatavasti tuttav ka nende ideedega. Uuriya oletas, et formaalse koolkonna esindajate filmiteemalised artiklid stimuleerisid 1930. aastate alguses Tsvetajeva huvi üldise kunstiteooria vastu.

Tatjana Nikolskaja (Peterburi TA Raamatukogu) ettekanne käsitles laiale publikule vähe tuntud avangardistlikku poeeti ja kriitikut Juri Degenit, kes elas 1920. aastate algul Tbilisis ja Bakuus. 1923. aastal hukkasid Bakuu tšekistid 27-aastase luuletaja nõukogudevastase organisatsiooni loomise eest.

Konverentsil peetud ettekanded aitasid tüpoloogiliselt võrrelda vene ja eesti pagulaskriitika ning kirjandusteaduse vastuvõtumehhanisme, tõstatasid probleemi metropoli ja diasporaa kultuuride kõrvutamisest.

LEA PILD
Tõlkinud MALL JÕGI

EMAKEELE SELTSI ÜLIÕPILASKONVERENTS 2008

Seekordne Emakeele Seltsi üliõpilaskonverents toimus 3. oktoobril 2008 Tartu Ülikoolis. Sealt oli ka kõige rohkem esinejaid, lisaks Tallinna Ülikoolist, Tampere Ülikoolist ja gümnaasiumidest.

Rosina Savisaar (Tallinna Vanalinna Hariduskolleeegiumi Gümnaasium) vaatlus, kuidas kasutatakse sõna *ilus* jututubades, ajalehtedes ja ilukirjanduses. Kõige rohkem tarvitati seda sõna inimeste ning eriti naiste iseloomustamiseks. Esile tõusid ka sõna *ilus* sisaldivad soovid ning sporti, erinevaid ajaperioode (*ilus hommik*, *ilus sügis*) ning loomi, taimi ja seeni kirjeldavad näited.

Rebeka Grossfürst (Rapla Ühisgümnaasium) võrdles tsitaatsõnu SL Õhtulehe 2000. ja 2007. aasta septembrinumbrites. Suurem osa sealseid tsitaatsõnu pärineb inglise keelest ja neid kasutatakse enamasti meelelahutusega, eriti muusikaga seotud valdkondades. Seitsme aasta jooksul oli nii tsitaatsõnade kui ka nende kirjapanekul tehtavate vigade hulk suurenenud (vastavalt 133-lt 232-le ja 9-lt 47-le).

Ülle Kimmel (TÜ) tutvustas uudistes kasutatavaid kontseptuaalseid tule- ja tulekahjumetafoore. Ajakirjanduses oli näiteid nii eluta tule metafooridest (nt TULI ON VESI: *leekidemer*, *suitsusukeldujad*) kui ka tule kujutamise elus-olendina (nt TULEKAHJU ON TOITUV OLEND: *kahjutuli neelas*, *kahjutuld toitma*, *tuleroaks saama*). Tänapäeva meediatekstide ja tule kohta käivate vanasõnade võrdlus näitas, et tulekahjunägemus pole kuigi palju muutunud: kõneleme endiselt tulest ja tulekahjust sageli kui personifitseeritud ja üleloomulikust nähtusest.

Evelyn Lätt (TÜ) rääkis völdete õpetamisest põhikoolis. Eesti völdete teaduslik seletus on aja jooksul muutunud ning pole päris selge, kas parem oleks jalavälte- või silbivälteteooria, kuid kindel on see, et häälikuvälteteooriast on

keeleteaduses loobutud. Põhikooliõpetajate küsitlemine näitas, mismoodi tegelikult koolis välteid õpetatakse: kas seda üldse tehakse, millisele teooriale toetatakse, millises klassis alustatakse ning milliseid meetoodilisi võtteid kasutatakse. Muuhulgas selgus, et 63% küsitletud õpetajatest eelistab häälikuvälteteooriat.

Katri Krall (TÜ) jälgis oma ettekandes varase keelekümbusklassi laste eesti keelt. Kohtla-Järve vene õppekeelega põhikoolis lindistatud vestluste analüüs näitas, et koodivahetust esines 1. klassis neli korda rohkem kui 2. klassis, morfosüntaktilisi ja morfoloogilisi vigu oli peaaegu võrdselt, eksimusi sõnajärjes ning kordamisi aga 2. klassis kaks korda rohkem kui 1. klassis. Saadud uurimistulemuste põhjal täidab keelekümbusprogramm oma eesmärgi.

Keit Lipp (TÜ) analüüsis Friedrich Reinhold Kreutzwaldi ja A. H. Tammsaare teoste uustrukkide keele redigeerimise põhimõtteid. Fr. R. Kreutzwaldi muinasjutu „Põhjakonn“ kahe erineva redaktsiooni võrdlus näitas, et kirjandusklassika tekstide postuumne keeleline kohendamise väärriks päevakorda tõstmist.

Inna Nekrassova (TÜ) andis ülevaate Eestis ja Suurbritannias elavate moslemite keelest. Eestisse jõudis islam Liivi sõja ajal koos tatarlastega. 2000. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis koguni 15 islamiusulist rahvusvähemust, kuid peaaegu kõik siinsed moslemid on venekeelsed.

Kristi Pällin (TLÜ) võrdles eesti keele verbe *minema* ja *tulema* soome tegusõnadega *mennä*, *lähteä* ja *tulla*. Eesti keeles on kaks pöörsõna kokku sulanud, moodustades segavormistiku *minema*: *lähen*. Heinrich Stahli grammatika sõnastikuosas (1637) on aga kaks eraldi paradigmat: *lehen*, *lehnut* ja *minnen*, *minnut*.

Maija Sirola (Tampere Ülikool, TÜ) tutvustas tänapäeva soome keele komi-

tatiivi funktsioone. Ajakirjanduskeeles analüüs näitas, et *ine*-komitatiiviga väljendatakse kõige sagedamini kokku kuuluvust, omamist, sisaldumist ja lähedalolu. Enamik vaadeldud *kanssa*-konstruktsioone kirjeldas sotsiaalseid suhteid ning ainult 15% neist vastas tähenduselt *ine*-komitatiividele. Põhjus peitub väljendusviiside semantilises erinevuses: et *kanssa*-konstruktsioon väljendab osalejate sümmeetrilist suhet ja *ine*-komitatiiv asümmeetrilist, on teatavatel juhtudel võimalik ainult *kanssa*-konstruktsioon. Korpusanalüüs näitas ka, et grammatikates mainitud komitatiivi funktsioonid ei hõlma kõiki tänapäeval kasutatavaid.

Maili Nurme (TÜ) vaatles, kas ja milliseid subjekti omadusi on impersonaali täisobjektidel eesti keeles. „Eesti keele käsiraamatu” järgi paikneb impersonaali täisobjekt enamasti lause algul, mis on tüüpiline subjekti asukoht, kuid eesti kirjakeele korpusest leitud lausete põhjal selgus, et täisobjekti öeldise-eelne asend polegi nii valdav, osaobjekt oli isegi sagedamini lause algul.

Kristel Uihoaed (TÜ) uuris ühendverbe murdekorpuse morfoloogiliselt märgendatud osas. Katsetatud lausetaja leidis osalauseste piirid üsna edukalt ja lõi seega head eeldused ühendverbide automaatseks tuvastamiseks: ühend-

verbide tuvastamise meetodi saagis oli 98% ja täpsus 78%. Murrete ja kirjakeele võrdlus näitas suurima erinevusena, et murretes on ühendverbidel tunduvalt vähem abstraktseid tähendusi kui kirjakeeles. See on osaliselt kindlasti seletatav murdetekstide temaatikaga, sest neis räägitakse palju igapäeva elulust. Samuti selgus, et osa murdeid on tunduvalt analüütilisemad kui teised: näiteks Mulgi murdes kasutatakse ühendverbe tunduvalt rohkem kui muudes murretes. Põhjalikumate järelduste tegemiseks oleks kindlasti vaja murdekorpuse mahtu suurendada.

Aune Esinurm (TÜ) kirjeldas definiitsuse väljendamist eesti vanas kirjakeeles XVII sajandi alguse ja XVIII sajandi teise poole jutluste põhjal. Ase sõna *see* kasutati XVII sajandi algul definiitse artiklina, XVIII sajandi teisel poolel demonstratiivina. Pronoomenit *üks* kasutati indefiniitsuse markeerimiseks ning selle sagedus vähenes XVIII sajandi teisel poolel.

Päeva lõpetas Tuomas Huumo humoorikas ja sisukas ettekanne „Kuidas käia keelekonverentsidel ja ellu jääda”. Sektsioone juhatasid magistrandid Nele Otto, Arle Agu, Kerli Prass (TLÜ) ja Jaava Masing (TÜ).

ANNIKA KILGI

LÜHIKROONIKA

• 4. detsembril toimus Kirjanike Liidu musta laega saalis koguteose „Eesti kirjandus paguluses XX sajandil” esitlus. Väljaannet tutvustas UTKK direktor Jaan Undusk, kes andis kõigepealt sõna Eesti Vabariigi presidendile Toomas Hendrik Ilvesele. Samas saalis toimus täpselt 19 aastat tagasi pagulaskirjanduse konverents, millest võttis osa ka T. H. Ilves, kes protestis tollal mõiste *väliseesti*

kirjandus vastu. Sõna sai ka mahuka teose toimetaja Piret Kruuspere. Sõnavõttudega esinesid Enn Nõu ja Maie Kalda. Arvuka autorkonnaga kirjanduslugu (maht 824 lk) annab ülevaate kirjandusprotsessist paguluses pärast Teist maailmasõda. Vaatluse all on proosakirjandus, luule, memuaristika, näite-, laste- ja tõlkekirjandus, tõlked võõrkeeltesse ja võõrkeeltes ilmunud teosed, kordustrü-

kid, kriitika ja kirjandusteadus. Teos sisaldab mahukaid valikbibliograafiaid ja biograafilist andmestikku, samuti ohtralt illustatsioone.

- 4. detsembril toimus Eesti Kirjandusmuuseumis Akadeemilise Rahvaluule Seltsi kõnekoosolek. Ave Tupits kõneles teemal „Rahvameditsiin kogumis- ja uurimisteemana Eesti folkloristikas nõukogude ajal”. Vaatluse all oli rahvameditsiini kogumislugu ja positsioon uurimisteemana, lähtuvalt nõukogude ajal kehtinud põhimõtetest, koostatud küsitluskavadest ja uurijatekogujate huvidest. Teise esinejana astus üles Anneli Baran, kelle teema oli „Teoreetilisi lähtekohti fraseologismide mõistmise kirjeldamiseks”. Fraseologismi olemusest rääkides rõhutatakse selliseid omadusi nagu püsivus, piltlikkus/kujundlikkus, motivatsioon, idioomaatilisus, seejuures räägitakse ka nende suhtelisusest, s.t tegemist pole ühel ja samal määral kõigi fraseoloogiliste üksuste kohta käibivate karakteristikutega. Esineja keskendus nende tunnusjoonte avamisele, lähtudes psühholingvistilistest uuringutest, mis on tehtud kujundliku kõne mõistmise kohta viimastel aastatel ning mis on osutunud tulutoovaks ka fraseoloogias.

- 5. detsembril peeti Tammsaare Muuseumis 4. sügiskonverents „Kirjanikust, näidendist, arvustajast ja vaatajaskonnast”. Ettekannetega esinesid Riina Roose („Tammsaare ja muusika”), Lea Tormis („Tammsaare lavastamisest”), Maarja Vaino („*So ein großer Narr*”), Tiina Ann Kirss („Maa. Linn. Põlvkonnad. Tammsaare ja Thomas Hardy”), Jüri Arrak („Ma maalisin Tammsaaret”), Mirjam Hinrikus („Modernsest ajakäsitlusest Tammsaare loomingu”) ja Toomas Haug („Tammsaare ja Tuglas II. Ääremärkusi „Felix Ormussonile”). Pärast konverentsi toimus virtuaalnäituse „A. H. Tammsaare Muuseum 30” esitlus.

- 9. detsembril korraldasid Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri insti-

tuut ja Kirjanike Liit luuletaja Arvi Siia 70. sünniaastapäevale pühendatud konverentsi „Arvi Siia ulg”. Toomas Liivi avasõnade järel esinesid ettekannetega Arne Ruben, Annika Tönström, Jaak Urmet, Erika Pääbus, Mari Peggel, Lauri Vanamölder, Ülo Tuulik ja Aksel Tamm. Arvi Siia luulet luges Tõnn Lamp.

- 10.–11. detsembril peeti Kirjandusmuuseumis Eesti-Läti ühiskonverents „Kaasmaalased Siberis”, kus tutvustati senist Siberi rahvuskaaslaste uurimist ning vaeti edasise koostöö võimalusi. Lisaks Läti külalistele esinesid ettekannetega Eesti uurijad Aivar Jürgeon, Anu Korb, Astrid Tuisk, Igor Tõnurist ja Andreas Kalkun.

- 10. ja 16. detsembril toimus Eesti Keele Instituudi talveseminar, kus EKI töötajad pidasid kolleegidele ettekandeid, mida nad on esitanud välismaistel konverentsidel ja seminaridel. Esinejate hulgas olid Peeter Päll, Meelis Mihkila, Liisi Piits, Tõnis Nurk, Indrek Kiisel, Hille Pajupuu, Elena Ryabina, Kai Rätsep, Urmas Sutrop, Mari Uusküla, Anne Tamm, Ene Vainik, Liivi Holman, Kairi Tamuri, Heete Sakhai ja Andres Loopmann.

- 12. detsembril korraldas TÜ Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus seminari „Lõunaestlased Lätis”. Avasõnad lausus keskuse juhataja Paul Hagu. Ettekannetega esinesid Heiki Valk („Lõunaestlased Põhja-Lätis: arheoloogia andmed”), Karl Pajusalu („Lõunapoolseimast lõunaestikeelest”), Mare Pino („Lutsidest etnoloogilise pilguga”), Hannes Korjus („Lutsi maarahva kirikud/kogudused/preestrid”), Peeter Päll („Siirdkohanimed keelelaartel?”), Evar Saar („Vana-Laitsna võrokõisi kotussõnimmist”), Sulev Iva („Vana-Laitsna võrokõisi keelest”) ja Terje Lõbu („Vana-Laitsna eestlaste kooliteed”). Akadeemilisele osale järgnes *iloõdak*.

- 16. detsembril kaitsti Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut

dis kolm doktoritööd. Arvi Tavasti väite-
kiri kandis pealkirja „Ka tõlkija on in-
mene: mitmekeelse oskussuhtluse inst-
rumentalistlik käsitlus” („The transla-
tor is human too: a case for instrumen-
talism in multilingual specialised com-
munication”). Tema juhendaja oli Mati
Erelt, oponent Maria Rute Vilhena Cos-
ta (Centro de Linguistica da Universi-
dade Nova de Lisboa). Pille Penjam
kaitses doktoritööd „Eesti kirjakeele
da- ja ma-infinitiiviga konstruktsioon-
id” („The constructions of DA- and
MA-infinitives in Written Estonian”).
Juhendajad olid Külli Habicht ja Ilona
Tragel, oponent Helena Sulkala (Oulu
Ülikool). Evar Saare väitekirja kandis
pealkirja „Võrumaa kohanime ana-
lüüs enamlevinud nimeosade põhjal ja
traditsioonilise kogukonna nimesüs-
teem”. Juhendaja oli Karl Pajusalu,
oponent Ritva Liisa Pitkänen (Helsingi
Ülikool).

• 16. detsembri folkloristide teisi päe-
vaseminaril kõneles Helen Hanni tee-
mal „Ajaloolise traditsiooni kogumis-
aktsioonist ja selle tulemustest”. 1920.–
1930. aastatel korraldati Akadeemilise
Ajalooseltsi ja Eesti Kirjanduse Seltsi
ajalootoimkonna eestvedamisel üle-
eestiline ajaloolise pärimuse kogumine.
Selle tulemustest ning põgusalt ka
senistest uurimustest esineja kõneleski.

• 17. detsembril toimus Tartu Üli-
koolis tekstipäev, mis algas raamatu
„Tekstid ja taustad V” esitlusega. See-
kordne teos tutvustab meediatekstide
keelekasutust ja selle sotsiokultuurilisi
taustu. Edasi said sõna Krista Kerge,
Katrin Aava, Kersti Lepajõe, Helin
Puksand, Katrin Mandra, Riina Rein-
salu, Karen Kuldnokk, Tiina Alekõrs ja
Reet Kasik.

• 17. detsembril kaitses Tallinna
Ülikoolis Elo Lindsalu doktoritööd
„Naisekuju modelleerimine XX sajandi
alguskümnendite eesti kirjanduses”.
Juhendajad olid Toomas Liiv (Tallinna
Ülikool) ja Maie Kalda (Eesti Kirjan-

dusmuuseum), oponentid Arne Merilai
(Tartu Ülikool) ja Luule Epner (Tartu
Ülikool).

• 17. detsembril kaitses Liisi Laines-
te Tartu Ülikoolis doktoriväitekirja
„Postsotsialistlikud naljad Eestis. Järje-
pidevus ja muutumine” („Post-socialist
Jokes in Estonia: Continuity and
Change”) eesti ja võrdleva rahvaluule
erialal. Juhendaja oli Arvo Krikmann
(Eesti Kirjandusmuuseum), oponent
Christie Davise (University of Reading).

• 18.–19. detsembril peeti Eesti Kir-
jandusmuuseumis traditsioonilisi, see-
kord 52. Kreutzwaldi päevi. Esimene
päev oli kirjandusteemaline. Richard
Villemssi avaettekandele järgnes Janika
Kronbergi ülevaade Kirjandusmuuseu-
mi tegemistest 2008. aastal. Esinesid
Hando Runnel („Miks ma ei saa kõnel-
da Leo Anveltist?”), Eve Annuk („Elu
kui tekst: teoreetilisi orientiire biograa-
fia uurimises”), Virve Sarapik („Kirju-
tav kunstnik: (oma)elulugu ja kunsti-
lugu”), Külliki Kuusk („Uku Masingu
luule kui päevaraamat”) ja Kristi Mets-
te („Miks Faehlmannist ei saanud Tar-
tu ülikooli professorit? Detailist eluter-
viku taustal”). Ivar Ivaski mälestusfon-
di stipendiumi andis Ain Kaalepile üle
Astrid Ivask. Teaduskonverentsi teine
päev oli soomeugriteemaline. Vадja
haritlasest Dmitri Tsvetkovist kõneles
Enn Ernits, vадja muuseumist ja selle
perenaisest Tatjana Jefimovast Ergo-
Hart Västrik. Taisto-Kalevi Raudalai-
neni ettekanne käsitles äänisvepsa
pärimust. Madis Arukask tutvustas
oma vestlusi vepsa nõiaga, Janika Oras
kohtumisi arhiivilaulikutega. Taive
Särje ettekande teema oli muusika osa-
kaal lõunaeesti inimeste identiteedis.
Aado Lintropi toreda pealkirjaga ette-
kanne („Suur valge pealik põhjala
manatarga juures”) kõneles filmist „Ša-
maan”. Filmivõtetel osalemine oli esine-
ja elus pöördelise tähendusega: sellest
algas tema sügavam folkloorihuvi.